

SZŐLŐ- ÉS BORTERMELÉS TOLNA MEGYÉBEN*

KURUCSAI JÓZSEF

Mecsekvidéki Pincegazdaság, Pécs

Hazánk kertészeti termesztésében a szőlőtermesztés mindig kiemelkedő szerepet játszott. Ez kifejezésre jutott a növénykultúra által elfoglalt terület mennyiségében, az ágazatban foglalkoztatottak létszámában, a hazai és külföldi piaci igények kielégítésében.

Tolna megye természeti és egyéb adottságánál fogva a szőlőtermesztésben élenjáró megyék közé tartozott a felszabadulás előtt és után is. Igaz, hogy területben jelentős csökkenés állott be, mert 1942-ben 25 000 kh-on termeltek szőlőt, ma pedig 9500 ha a megye szőlője. A területcsökkenés a részben nagyüzemi, korszerűbb agrotechnika alkalmazásának következtében nem jelenti, hogy a termés is egyenlő arányban csökkent a területtel.

Munkaigényességénél fogva régen is és ma is sok embernek biztosít munkát, és szervesen egészíti ki ma a nagyüzemi igények termelési tevékenységét. Olyan időben is munkát biztosít, amikor egyéb mezőgazdasági munkák szünetelnek.

A fontosságának megítéléséhez engedjünk meg egy rövid történelmi visszapillantást a múlt és jelen összehasonlításához.

1942-ben a szőlőtermelés egyik lelkes képviselője így ír erről többek között: „... Szociális jelentősége abban áll, hogy a szőlők 85%-a 1 kh-on aluli kis szőlő és éppen ott ad munkát és kenyeret a lakosoknak, ahol az a termesztési viszonyok mostohasága folytán másból megélni nem tud. A szőlőművelés és bortermelés évenként legalább 50 millió kézi munkanapot igényel, tehát több mint 3/4 millió ember közvetlenül vagy közvetve a szőlő s borgezdaságból él”.

Igaz, hogy az akkori munkanapot 16 órás munkaidővel kellett ledolgozni és 1 liter mustért pedig 6 fillért fizettek 1938-ban. Így, ha adott is kenyeret az nem nagy darab volt.

A megváltozott társadalmi és gazdasági viszonyok között ma is meg van a megfelelő jelentősége a szőlőtermesztésnek.

* Korreferátum a Tolna megyei Akadémiai Kertészeti Napokon. Szekszárd, 1974. június 12.

Tolna megyére a felszabadulás utáni években jellemző volt a kisüzemi termesztés, amin 1 kh alatti terület értendő. A megye egyes részein sok direkttermő is volt. A szakértelmet kívánó szőlőtermesztés helyzetét nehezítette, hogy a megyében jelentős számú betelepített olyan lakosság kezébe került a szőlő, akik szőlőtermesztéssel soha nem foglalkoztak.

A kötelező borbeadás nemhogy kedvet csinált volna e termelési ágazat továbbfejlesztéséhez, hanem a szőlők állagában rohamos visszaesést idézett elő. Így a háborút befejező évtizedek során a megye jelentős szőlőterülete pusztult ki. Aki a megyében hosszabb időt töltött az jól ismeri, hogy Hőgyész, Tamási, Simontornya, Nagydorog, Gyöngyös, Paks, Bátaszék, Bába, Mórág, Sióagárd környékén — ahol virágzó szőlőkultúra volt valamikor — mennyire visszaesett a szőlőtermesztés.

A II. ötéves terv során végrehajtott nagy rekonstrukcióból Tolna megyére nagyon kevés jutott. Ezért ma úgy lehet értékelni, hogy csak néhány állami gazdaság, kevés termelészövetkezet vállalkozott és hozott létre viszonylag kisebb területű, korszerű nagyüzemi szőlőgazdaságot, ami egyben a megye növénykultúrájának a fejlődését jelentette. Az 50-es évek elején a Pincegazdaság vette át a megye több, elhagyott szőlőterületét és kezdett hozzá Pakson, Bikácson és Németkér határában a régi, elhagyott szőlők kiforgatásához és új, akkor nagyüzeminek számító szőlőültetvények létrehozásához. Ezt az úttörő munkát elkezdve és folytatva 1958-ban és utána, felsőbb rendelkezésre átadta telepeit az állami gazdaságoknak. A termelészövetkezetek, a mezőgazdaság átszervezésének befejezése után kezdtek hozzá, legfeljebb többszáz kh új ültetvény létesítéséhez. Az így kialakult nagyüzemi szőlők viszonylag kis arányt képviselnek a megye 9 és 1/2 ezer hektár szőlőterületéből.

Megtévesztő lehet az az adat, hogy a mezőgazdasági termelészövetkezetek tulajdonában 3700 hektárnyi terület van, ami feljogosít annak feltételezésére, hogy ez mind nagyüzemi. A fenti területnek nem több, mintegy 30%-a nagyüzemi, a többi régi telepítésű, kisüzemi, hagyományosan művelt, amit a termelési adatok is alátámasztanak. 1973-ban pl. az állami gazdaságoknak 1117 hektárnyi területén 80 750 q, amíg a mezőgazdasági termelészövetkezeteknek 3741 hektár szőlőjén 79 080 q volt a termése. A különbséget a termésátlagban a kisüzemi szőlők nagy aránya okozza.

Az ország 1973. évi szőlőtermése kiugróan magas volt, 6 millió hl-t meghaladó bor készült. Tolna megyében az előző évinél 25%-kal, mennyiségben 100 000 q-val szüreteltek többet. Ez a termés nem állandósulhat a szőlőültetvények állapota miatt. A szőlők kor szerinti megoszlását tekintve, annak nagyobb része elöregedett és az ültetvényekre ma is a további pusztulás jellemző. Nemcsak a 40—50 éves szőlők esnek ki a termelésből, de ott van pl. a Szekszárdi Állami Gazdaság „Sötétvölgyi” szőlője, amely talán nem régebben, mint 15 évvel ezelőtt került telepítésre, de sorsa már is meg van pecsételve.

A kormánynak a szőlők újabb rekonstrukciójára hozott határozata jelentős támogatást biztosít a telepítő gazdaságok részére. Okulva azonban a II. ötéves terv hibáin érthető módon a telepítés valamelyest lassúbb, aminek célja a gondosabb előkészítés. Az adminisztrációs vonatkozású előkészítő munka lassító hatása mellett a telepítések megkezdését hátráltatja. Elegendő, megfelelő minőségű és fajtájú szaporítóanyag krónikus hiánya, valamint finansiális jellegű problémák lassítják a végrehajtást. Ilyen körülmények között a termelő gazdaságoknál a döntés, valamint a telepítések megkezdése elodázódik. Arra is van példa, hogy a telepítésre hozott döntést időközben megváltoztatják, mint pl. ez a bátaszéki tsz esetében is történt.

Ismerve az ország szőlő- és bortermelési helyzetét, a hazai ellátási kötelezettséget, az export területén hosszú távra szőlő vállalásainkat, szükségesnek tartjuk, hogy Tolna megyében is gyorsabb ütemben történjék a szőlőtermesztés legalább szinten tartása érdekében a rekonstrukció végrehajtása.

A rekonstrukció mindenekelőtt a nagyüzemi telepítéseket jelenti, de a nagyüzemi telepítések mellett látható ma már az is, hogy a fogyasztók szőlővel, gyümölcsrel történő ellátásában — de bizonyos mértékben ez a borra is vonatkozik —, mind jelentősebb szerepet nyer a kertgazdálkodás. Ez ma még nem kap olyan megbecsülést és támogatást, amit népgazdasági jelentőségénél fogva a kertészeti termelésben megérdemelne. Pedig vannak helyi példák és itt — elsőként a mecseki példát tudom említeni —, ahol a kertgazdálkodás kifejlesztésével újra termelésbe állították azokat a hegyoldalakat, amelyeket a háború után parlagon hagytak. Itt, ma már a legmeredekebb lejtőn is virágzó kertgazdálkodás folyik.

Az urbanizáció gyors megvalósulása következtében a kertgazdaságok létrehozása nemcsak az elhagyott területek intenzív termelésbeállítását jelenti, hanem köztudottan pihenést, kikapcsolódást és hasznos foglalkozást is a kerttulajdonosok számára.

A kertgazdaságoknak természetesen ott van jövője, ahol erre a helyi adottságok alkalmasnak látszanak, mindenekelőtt a városok környékén, így pl. Szekszárd környékén is van ilyen már, amit tovább lehet fejleszteni. A gyakorlati tapasztalat azt mutatja, hogy mindenekelőtt ezeken a többszáz négyszögöles telkeken kis kerti gépek alkalmazása még több állampolgárnak csinálna kedvet ahhoz, hogy szabad idejüket hasznos termelőmunkával töltsék el. Ezzel hatékonyabbá lehetne tenni a termelést, jelentős területeket gazdaságossá lehetne varázsolni.

A szőlőtermés feldolgozása a megyében

A szőlőültetvények felújításával párhuzamosan fejlesztendő a termés feldolgozása és elhelyezése. Egyéni megítélés kérdése, de úgy gondolom nem

járok messze az igazságtól, ha úgy értékelem, hogy a megye termékfeldolgozását és elhelyezését célzó járulékos beruházások minden ellenkező vélemény ellenére sem maradtak el az ültetvények létesítése, felújítása, tehát a termelés volumene mögött. Ezt a megállapítást mindenekelőtt szeretném alátámasztani azzal, hogy az 1973. évi termés betakarításánál és elhelyezésénél zavartalanul folyt le a szüret, igen kedvező időjárási viszonyok között.

A felszabadulás után néhány nagyobb pince volt a megyében legfeljebb 4–5 ezer hl-es tárolótérrel. Az 1958-as rekordtermést követő kormányhatározat végrehajtásaként kezdtük el építeni és 1961-ben már üzemeltettük a paksi 35 000 hl-es pincét, ami a megye legelső, korszerű nagyüzemi pincéje volt. A pince ma rendelkezik 50 000 q kapacitású, korszerű szőlőfeldolgozóval is. A 60-as évek második felében a megyei párt- és tanácsi szervek, valamint a termelősövetkezetekkel történt egyetértésnek megfelelően megépült a pincegazdaság szekszárdi új pincészete 32 000 hl-es tárolótérrel, 50 000 q szőlőfeldolgozó kapacitással.

A Szekszárdi Állami Gazdaság ugyancsak új pincét, szőlőfeldolgozót létesített. Ma a megye tárolótere a következő képet mutatja:

Pincegazdaság	86 000 hl
Állami gazdaságok	46 000 hl
Tsz	16 000 hl
Egyéni tulajdonban levő tárolótér	380 000 hl
Összesen	528 000 hl

Ez a szám annyiban változhat, hogy különösen az egyéni gazdaságok fahordói jelentős ütemben romlanak és esnek ki a tárolásból annál is inkább, mert a kádárszakma mint elhaló szakma, sem a meghibásodott hordók újbóli megjavítását, sem új hordók piacra adását nem tudja biztosítani.

Ami a megye szőlőfeldolgozó lehetőségét illeti már valamivel kedvezőtlenebb a helyzet, ha azt az össztermésre vetítjük. Jelentős szőlőfeldolgozó kapacitással — 100 000 q — a pincegazdaság rendelkezik, emellett a szekszárdi és a paksi állami gazdaságnak van még számottevő feldolgozója, a többi feldolgozó tsz-ek vagy egyéb gazdaságoknál a saját termésének megfelelő teljesítményű. A termés nagy része kerül feldolgozásra az egyéni és háztáji gazdaságokban.

Összegezve az eddig elmondottakat a jövő tennivalóira vonatkozó javaslatot röviden a következőkben tudnám összefoglalni:

1. Tolna megye szőlőültetvényeinek állapotát és korát tekintve, annak szektorális arányeltolódását figyelembe véve számolni kell azzal, hogy a ma

még termő, de régi telepítésű előregedett szőlők az elkövetkezendő években a eddigieknél nagyobb ütemben esnek ki a termelésből. A terület csökkenése okozta termésűcsökkenést a jelenleg meglévő nagyüzemek — bármilyen korszerűen is termelnek — nem tudják ellensúlyozni. Sürgetően jelentkezik a rekonstrukció minél gyorsabb és minél nagyobb ütemű megvalósítása. Ahhoz, hogy a termelőgazdaságok ebben az irányban aktívan tevékenykedjenek a jelenleg biztosított rendszer (támogatási) mellett gyorsítani kell a telepítés megkezdésére irányuló eljárások lefolytatását. Gondoskodni kell megfelelő mennyiségű és minőségű szaporítóanyagról, amit egy-egy gazdaság saját maga nem képes előállítani. Az állami támogatás nyújtotta lehetőségek mellett az egyéb finansziális eljárásokat és lehetőségeket is gyorsítani kell. Az ültetvények létrehozása mellett hozzá kell kezdeni mindenekelőtt a már meglévő feldolgozó és tárolókapacitások növeléséhez és ott, ahol új járulékos beruházás szükséges, annak előkészítéséhez, hogy amikor az ültetvények termőre fordulnak, a termés feldolgozása és elhelyezése is biztosított legyen.

2. Az első pontban foglalt és nagyüzemekre vonatkozó intézkedésekkel párhuzamosan, a helyi adottságtól függően szervezett támogatást igényelnek a kertgazdaságok létrehozása. Természetesnek tűnik, de mégis utalok arra, hogy ezek minden bizonnyal olyan területen kerülnek kialakításra, amelyek nagyüzemi művelésre nem alkalmasak. Úgy hiszem a szakcsoportokhoz hasonlóan a kertgazdaságok összefogó szerve a VOSZK lehetne, amely koordináló szerv megkönnyítené nemcsak a kisüzemi telepítéseket, hanem termeléshez szükséges feltételeket (kis gépek, védekező és telepítési-anyag biztosításával) is hathatósan támogatná.

3. A megye vezetőit foglalkoztatják a termelési ág olyan szervezési intézkedései, amelyek a rendelkezésre álló erők szorosabb összefogásával mind a termelés, mind a feldolgozás és termékforgalmazás még hatékonyabb és kedvezőbb körülményeit tudják megteremteni. A magunk részéről ezeket a törekvéseket és elképzeléseket indokoltnak és időszerűnek tartjuk és erőinkből telhetően támogatjuk. Az elmúlt időben ennek az egyetértésnek és akarásnak támogatásához gyakorlati bizonyítékokat is szolgáltatunk. A pincegazdaságok ma is készek új ültetvények létesítésében közös anyagi teher vállalására. Ilyen közös telepítési megállapodást, szerződést a szekszárdi Garai Tsz-szel már alá is írtunk, sőt a telepítés már el is kezdődött. A közös összefogásokból adódó előrehaladáshoz nem nélkülözhetjük azonban más szervek egyetértését és támogatását sem. Addig, amíg vitatkozunk és sokáig vitatkozunk azon, hogy ki telepítsen, milyen feltételek mellett telepítsen, addig a gyakorlati megvalósítás elhúzódik.

Az elmondottakból összegezni kívántam a vállalatnak a megyében kifejtett 25 éves munkájának tapasztalatait és a tapasztalatok következtetéseit alkalmazni azokra a feladatokra, amelyek a megye szőlő- és bortermelési rekonstrukciója előtt állnak. A szekció feladata nem az, hogy a részletkérdé-

